بیرەوەری ٢٥ساڵ لەمەوبەر

(٨)

دوارۆژانی ژیانم لە هەولێر

مارف خەزنەدار

-١-

زستانی ساڵی ١٩٨٢ و ١٩٨٣ بۆنوبەرامەیەکی تایبەتی هەبوو، مەبەستم پێشوازی کردنی ساڵی ١٩٨٣ بوو. بۆ یەکەم جار چاوم بە دیمەنی گەڵا زەرد هەڵگەڕاوەکانی باغ و باغچەی ماڵی مەڵبەندی ڕووناکیمان ڕووناک بووەوە. هاوین ڕەنجێکی زۆرم لەگەڵ باغەکەدا دابوو. دیمەنی گوڵ و دەوەنەکانی پاییز ڕەنگاوڕەنگ بوون. لە گەڵێ ڕووەوە دیمەنی پاییزی باکووری وڵاتی ڕووسیای بێ پایانیان دەهێنایەوە یادم. ئەوەی چاوەنۆڕ نەکراو بوو لە باغەکەدا وردە قارچک لە سێبەری بن دەوەنە تازە نەمامەکان ڕووا بوون. نازانم! دەبێ ئەمە نوقلانەی سروشت نەبێ بۆ منێک کە ماوەیەکی زۆر لە ڕووسیا ژیابم و هاوڕێ و دۆستی قارچکی کوێستانی بووبم!

لەو ڕۆژگارەدا شانۆی جموجۆڵی کۆمەڵایەتیم گەلێ تەسک و دیاری کراو بوو. کەم لەماڵ دەچوومە دەرەوە، بەڵام میوانم زۆر بوون، دیوەخانم گەرم بوو. هاتوچۆی ماڵی محەمەد مەولوود(مەم)م دەکرد، لە ئێمەوە نزیک بوو. سەری دووکانەکەی، یان ڕاستتر ئەکادیمییەی عەبدولخالیق مەعرووفم دەدا، نووسینگەی پارێزەر (محامی) نووری نانەکەلیم بەسەر دەکردەوە، لەمستەفا ڕابەرم دەپرسی. هەفتەی جارێکیش لەگەڵ یارانی یانەی ئازادی بە شەو عەبدولخالیق مەعرووف کۆی دەکردینەوە. لەمە بەولاوە جێی ترم نەبوو. چاوم بەهیچ دەسگایەکی میری نەدەکەوت.

زانکۆی سەلاحەددین تازە گوێزرابووەوە هەولێر، من زۆر لێیان ڕازی بووم، چونکە پشتگوێیان خستبووم،

بەمە کارێکی باشیان لەگەڵ من کرد. بەهۆی ئەوانەوە ئەگەر لێیان نزیک بوومایە، زیاتر دەهاتمەوە بیری کار بەدەستانی میری، بەهۆی گوتنەوەی موحازەرە و نزیک بوونەوەم لەم دەسگایە.

ترسی گەورەم لەم ماوەیەدا ئەوەبوو کاربەدەستانی ناوچەیی لەهەولێر وازم لێ نەهێنن، ساڵێک و شتێک لە بەغدا توانیم کارێکی وا بکەم تاڕادەیەک لەبیری دەسەڵات بچمەوە، بەڵام لەهەولێر لەبەر بچووکی شار و ناوبانگی کەسایەتیم، بۆم نەدەکرا خۆم لەبیر کاربەدەستانی ئەوێ ببەمەوە. هەندێ جار دڵم خورپەی دەکرد کە بیرێکی دۆزەخی لە مێشکمدا دەجووڵایەوە، بەوەی هاتوون دەڵێن بۆ کەسێکی وەکو تۆ بۆ چ وا بێکار لەماڵەوە دانیشتووی؟ بەڕاستی من چۆن ئەم حاجی ئەحمەد ئاغایە تێبگەیەنم؟ چی بڵێم؟ چۆن لەمن دەگا؟

ئەوی ڕاستی بێ من بەهەڵە چووبووم، چونکە پلەی کۆمەڵایەتی و ناوبانگم لەناو هەموو حزبە کاربەدەست و نێوەندەکانی بڕیاری دەوڵەت لە پلەیەکدا بووم، کاربەدەستانی هەولێر بەبێ ئاگاداری بەغدا ناتوانن لەگەڵ من هیچ جۆرە پێوەندییەک بکەن. ئیتر ئەمە تەنیا خەیاڵ و مۆنۆلۆژی ناوەوە بوو.

لەگەڵ ئەوەشدا منێکی گورگی باران دیتە لەگەڵ خۆمدا شەرمەزار دەبوومەوە و لەدڵی خۆمدا دەمگوت: وام لێ هاتووە ئەگەر کاربەدەستێکی حکوومەتی عێراق پرسیارێکم لێ بکا، یان هەتا دادگاییشم بکا، نەتوانم وەرام بدەمەوە و لەسەرخۆم بکەمەوە. ئیتر مەسەلەم لەبیر خۆم دەبردەوەو بیرکردنەوەم لێی بەشەرم دەهاتە پێش چاو.

-٢-

بەهۆی جەژنی سەری ساڵەوە گەلێ کارتی جەژنە پیرۆزەم پێ گەیشت، ئەم پیرۆزباییانە گوشادیان کردم. لە هەمووشیان گرنگتر ئەو بڕیارە بوو کە ئەنجوومەنی فەرماندەی شۆڕش لەبەغدا لەڕۆژی ١٥ی کانوونی یەکەمی **١٩٨٢** دەری کردبوو لە بابەت چوونم بۆ دەرەوەی وڵات و کارکردنم لە زانکۆی شاری عەننابەی کۆماری جەزائیر. ئەم بڕیارە سەرکەوتنێکی گەورە بوو بۆ هێنانەدی پڕۆژە خوێندەوارییەکانم لە ئۆرووپا و دوورکەوتنەوە لەو کۆمەڵەی گیروگرفت و تەنگوچەڵەمەی بۆ دروست دەکردم. لە هەموو ژیانمدا باوەڕ ناکەم هێندەی مناوەرەی ئەو جارەم زیرەک بووبم، من بە تەبیعەت سەرم لە مناوەرە و پۆلیتیکی ڕۆژانە و دیپلۆماسییەت دەرناچێ. نازانم ئەو جارە چۆن بۆم هات پێیان بڵێم: باشە، ڕێگەدان بە من بچمە دەرەوە گەورەترە، یان سەرۆکایەتی زانکۆ و بوون بە وەزیر؟ گوتیان: وەزیفەکانی ئێرە گەورەترە. گوتم: دە باشە بە بچووکەکە ڕازیم.

بڕیاری چوونە دەرەوەم نووشتەیەکی ئەفسانەیی بوو بۆ من. هەموو جۆرە پرس و کار و پیلانێکی دەسەڵات و نەیارانی منی وەستاند، بەڵام ئەوەش هەبوو دەبوو بڕیارەکە بهێنمە دی و ڕوو بکەمە وڵاتی جەزائیر.

منداڵەکانم لەماڵەوە خەریکی خۆ ئامادەکردن بوون، جەژنی سەری ساڵ بەلایانەوە یادگارێکی پیرۆزی مرۆڤایەتی بوو. لەکاتی خۆیدا بەیادی ڕۆژگاری ژیانی وڵاتی ڕووسیام لەناو باغەکەماندا کۆمەڵێک داری سنۆبەرم ڕواندبوو. هەندێکیان بەتەواوی دیمەنی درەختی پۆلکای ڕووسییان دەنواند. لقەدارێکی گەورەی سنۆبەریان کرد بە درەختی جەژنی لەدایک بوون، بە بووکەشووشە و گوڵ و مولی دەستکرد ڕازاندیانەوە، پەیکەری بابانۆیێلیان لەژێر درەختەکە دانا. بەڕاستی دیمەنی ئاهەنگی سەری ئەو ساڵە لە ساڵۆنە گەورەکەی میوانان لەماڵماندا لە دیمەنە کلاسیکییە کۆنەکانی ماڵی ڕووس، یان ماڵی گوندەکانی ناو دارستانی بێ سنووری خاکی ڕووسیایان دەکرد، بە تایبەتی ئاگردانە گەورەکەی ناو دیوار و سەماوەرەکەی بەردەمی چێژ و تامێکی ڕۆمانتیکییانە و خەیاڵێکی شاعیرانەیان لەناو ئەم چوار دیوارە داخراوەدا دروست کردبوو.

دارێکی سووتاندنی زۆر لە تەک ئاگردان دانرابوو، وامان دەزانی تا بەیانیش بسووتێ بەش دەکا، کەچی لە پاش نیوەشەو پێویستیمان بەداری تر هەبوو. من خۆم شارەزای جێی دارەکان بووم لەبن داڵان و ژێر ساباتەکەدا. کە چوومە ناو باغ، هەستم بەسەرمایەکی دژوار کرد. ئەمەم زۆر پێ خۆش بوو، چونکە ئەگەر شەوی سەری ساڵ سارد بێ نیشانە و بەڵگەی ئەوەیە ئەو ساڵە سەردەمێکی خۆشی و شادی و بەختیاری دەبێ بۆ بنەماڵە.

جەمال خەزنەداری برام و منداڵەکانی بۆ یاد کردنەوەی جەژنی سەری ساڵ لە بەغداوە ڕوویان کردبوو هەولێر.

جەمال بیرەوەری سەردەمی منداڵی خۆی هەبوو لەگەڵ ئەم مەڵبەندەدا، کەچی منداڵەکانی دەبوو وانەی بیرەوەری دێرین لە باوکیان وەربگرن.

ئەوەی هەندێ ئاهەنگی ئەو شەوەی لێ لێڵ کردبووین ئەوە بوو میدیای کچم لەخانەی پزیشکانی نەخۆشخانەی کۆماری لە هەولێر دەژیا، کچە ئامۆزاکانی بەدرێژایی شەو لە هاتوچۆدا بوون، گەلێ بەوە بەختیار بوون کە بەشداری لە دوو جۆرە ئاهەنگی جەژنی سەری ساڵ دەکەن، لەماڵەوە و لە نەخۆشخانە.

ئێمە زۆر دڵخۆش بووین بەوەی ساڵێکی کۆنمان بەڕێ کرد و پێشوازی ساڵێکی تازەمان دەکرد. من ئەو پەندەم لەبیر نەبوو کە داپیرم (دایکی دایکم) هەمیشە دەیگوت و دەیگوتەوە «ئەو ڕۆژگارەی دەڕوا لەتەمەنمان کەم دەکاتەوە».

-٣-

هاوین و پاییز و زستانێکمان لە هەولێر بردبووە سەر، باغ و باغچەی ماڵمان بیرەوەرییەکی زۆری بۆ دروست کردبووین. بەهاری شای وەرزەکانی ساڵ هەرچەندە لە بەهاری ساڵانی ڕابردووی دەکرد، لەگەڵ ئەوەشەوە ڕوویەکی تازەی هەبوو، داهێنانێکی نوێی تێدابوو. لەماڵی ئێمە باغ و باغچەی دەستکرد لەگەڵ بەهاری تەبیعەت تێکەڵ بە یەکتری ببوون. پارچە زەوییەکی گەورە لە ناو باغچەکەماندا بەهاری خۆڕسک و داهێنانی کردگار بوو.

لەو بەهارەدا هەندێ لەژیانی گۆشەگیری خۆم ئازاد کردبوو، لەگەڵ محەمەد مەولوود (مەم) هاتوچۆی دەرەوەم دەکرد، ماڵمان لەیەکترییەوە نزیک بوو، ئەو لەسەرەتای گەڕەکی ڕووناکی بوو، منیش لە نزیک بنەتای ڕووناکی خۆشەویست لە مەڵبەندی ڕووناکی دەژیام.

ڕۆژێک پێشتر من و ئەو بەرنامەمان دانابوو. دەبوو پاش نیوەڕۆ من بەپێ بچم بۆ ماڵیان و لەوێوە بۆ گردی قارنچ ئاغا، ئینجا گۆڕستانەکانی چراغ و گەورە و یانەی فەرمانبەران و قوتابخانەی ئوولای کۆن، لەپاشان بەرەو قەڵا سەرکەوین، لەدەرگای بچووک بچینە خوارەوە و ڕوو بکەینە تەکیەی شێخ عەبدولکەریمی دارەخورما و ئینجا مزگەوتی شێخ مستەفای نەقشبەندی، لە دوای ماندوو بوون لە ئەکادیمیەی عەبدولخالیق مەعرووف بنیشینەوە بۆ حەسانەوە. پاش ڕۆژئاواش لەگەڵ ئەو چەند میوانەی دووکانەکەی عەبدولخالیق میوانی خۆمان بین لە یانەی ئازادی.

پاش نان خواردنی نیوەڕۆ خۆم کۆکردەوە، هێشتا لەدەرگای باغەکە نەچووبوومە دەرەوە، هەوری نیسان ئاسمانی تاریک کرد، گاڵەگاڵ هەورەتریشقە و ڕێژنەی باران بوو. چەتر سوودی نەبوو، بارانی ئەو کەژەش هەر تاوێک بوو. ئاسمان کرایەوە و پەڵکەزێڕینە دەستی ڕێزی خستبووە سەر سنگی، بۆ هەموو ئادەمزادێک بۆنی بەهار بەم بارانە خۆشتر بوو. کە بۆ ماڵی محەمەد مەولوود بچوومایە لەماڵی خۆمانەوە ڕێگەی سەوزم دەگرتە بەر و خۆم لەو کۆڵانە بۆگەنانە ڕزگار دەکرد کە وەکو شەقڵی بازرگانییە بۆ هەندێ لە کۆڵانەکانی شاری هەولێر.

کە گەیشتمە بەر دەرگای ماڵی مەم و چاوم لێی بوو لەپێش دەرگا پیاسەی دەکرد و چاوەنۆڕی من بوو. گوتی: کاکی خۆم دیارە دڵخۆش و شادی بەم بارانە. دەزانم هاوینەکە ئەوەندە وشکە دە ئەوەندەی تریش باران تێرت ناکا، دڵت تەنیا لەلای گوڵ و موڵ و درەختەکانە! گوتم: ئێ کاکە مەم، زۆر سەیرە نازانم بۆ چ هەر لەخۆمەوە پێش ئەوەی یەکتری ببینین وام دەزانی تۆ مامۆستای قوتابخانەی سەرەتایی! گوتی: تۆ دەتەوێ من خەون و خەیاڵی تایبەتی خۆتت بۆ لێک بدەمەوە! گوتم: بەڵێ گوتی: وابزانم بەلای تۆوە مامۆستای قوتابخانە گەورەیە، هەروەها نووسەر و شاعیر و چیرۆکنووسیش گەورەن، ئیتر لەپاش «پەنجا فلس»ەوە ناوی من لەدڵ و دەروونتدا دروست بووە، دیارە هەر لەخۆتەوە پیشەی مامۆستای قوتابخانەی سەرەتاییت بۆ من دروست کرد، ئەمە لەخەیاڵەوە هاتووە، بەڵام لەمێشکتدا شێوەی حەقیقەتی وەرگرتووە. گوتم: ئەمە وایە. گوتی: بەڵام تۆ شتێکی تریشت بۆم دروست کردووە، باوەڕنامەی مامۆستای قوتابخانەی سەرەتایی، کەچی من هیچ باوەڕنامەیەکم نییە هی پۆلی شەشەمی سەرەتایی نەبێ. گوتم: بەڵام تۆ خۆت لە هەموو باوەڕنامەیەک گەورەتری. گوتی: بەلای تۆوە، نەک بەلای ئەو کەسانەی خۆیان بە باوەڕنامەی دکتۆری و مکتۆرییەوە هەڵدەکێشن. گوتم: ئەوانە بەستەزمانن.

-٤-

هەموو دیمەن و دیاردەیەکی سروشت لەگەڵماندا دەدوا و یادگاری ڕابردووی دەگێڕایەوە. لای دەستی چەپمان لەسەر ڕێی کەرکووک هێشتا هەر سروشتی خۆڕسک بوو، بەڵام لای دەستی ڕاستمان هەندێ خانووبەرەی لێ دروست کرابوو. گوتم: کاکە مەم، هێشتا لە قوتابخانەی سەرەتایی بووم، ئێوارەیەک، وەکو ئێستا بەهار بوو، بەڵام ئەم ناوە چۆڵ بوو. خەڵکێکی زۆر لەم ناوە بوون، خاوەنی ئەم زەویانەش لەوێ بوون. سنگ و گوریس و کوتەکیان بەدەستەوە بوو، بەگوریس زەویان دەپێوا، ئەو کابرایەی سنگی بەدەستەوە بوو لەپاش هەموو پێوانەیەک کە دەیویست سنگی ئەوسەری گوریسەکە لە زەوییەکە داکوتێ، خاوەن زەوی دەیگوت: ڕاوەستە دوو هەنگاوی تریش زەوی دەخستە سەری وەکو پیاوەتی و ئینجا سنگەکەیان دەکوتا. دیار بوو ئەم سنگانە ئاقاری ئەو زەویانەی دیار دەکرد کە خەڵکەکە لەخاوەن زەوییەکانیان دەکڕی. لە پاشان مووچەخۆری کارگێڕی تاپۆ بەخۆی و مەترییەوە دەهات و قەوارەی زەوییەکانی بە مەتری چوار گۆشەیی دیار دەکرد و بەناوی کڕیارەوە لەکارگێڕی تاپۆ تۆمار دەکرا.

بەڵێ، ئەو سەردەمە وابوو، بەحسێبی ئەمڕۆ ئەمە بەرەڵڵایی بوو، بەڵام بەپێوانەیەکی دیکە پیاوەتی و دڵسۆزی تێدا بوو.

یادی گورەپانی سێزدە عەلەتریکی ڕۆژانی پاش جەنگی دووەمی گێتیمان کردەوە. ئەم ڕێگەیە تەنیا خودا خۆی دەیزانی لەسەردەمی میدیایی و ئاشوورییەکانەوە تا مەغۆل و سەربازی تورک و ئینگلیز چی بیرەوەری و سەرو سەربردەیەکی لایە!

لەم ڕێگەیەوە دەچوون بۆ ئاوی میری (جێگەی ئوتێلی شیراتۆنی ئێستا) بۆ پێشوازی حاجییان، بۆ نوێژی بارانی بەهاری بێ باران، خۆپیشاندانی دەروێشان بەهای و هوو و دەف و تەپڵ و زەرگ وەشاندن لەسەر ئەم ڕێیە بوو، دوایی ڕێڕەوی دەروێشان بە تەکیەی شێخ عەبدولکەریمی دارەخورما دەهات. لەمانگی مەولوودا هەر ئەم ڕێیە بوو بە قوماشی سەوز و سوور دەڕازایەوە.

محەمەد مەولوود ڕووی قسەی کردە من و گوتی: ڕاستە هەر ڕێیەک شێوەیەکی هەیە، «ڕێگا»کەی منیش شێوەی تایبەتی خۆی هەیە. گوتم: «ڕێگا»کەی یەڵماز گۆناییش بابەتێکە سەرنج ڕادەکێشێ. گوتی: هەموو شت ڕێگەی هەیە. گوتم: گرنگ سەرەتای ڕێگە نییە، بەڵکو ڕووداوەکانی درێژاییەکەیەتی، لەویش گرنگتر ئەنجامە. گوتی: بەڵێ! بەڵێ ژیان ڕێگەیە، ڕێگەی بێ ئەنجامیش کارەساتە.

گفتوگۆ دوایی نەدەهات، تەنانەت لەپێش دەرگای ئەکادیمییەی عەبدولخالیق مەعرووفیش وەستاین. بیرەوەری و یادگار و خەیاڵی دڵ ڕووناک کەرەوە گوێی کەڕ کردبووین بەرانبەر بانگ کردنەکانی عەبدولخالیق: فەرموون بۆ ژوورەوە. بێ گومان دووکانەکەی ئەو، ئەکادیمییە نەبوو لەو بەرزتر، ئامۆژگا نەبوو لەو بالاتر، زانکۆ نەبوو لەو بەنرختر، هیچ نەبێ بۆ ئێمە. قوتابیانی ئەو دووکانە بەختیارن بەوەی زۆر شت لەوێ فێربوون.

سەرەتای پاییز بوو، برادەران لە هەموو لایەکەوە، پێش سەفەرم بۆ جەزائیر، لە ڕووی وەفا و سۆزی هاوڕێیەتییەوە سەریان لێ دەدام، بەدوورکەوتنم لە وڵات بۆ ماوەیەک لەیەکتری دادەبڕاین. ئەم بەسەرکردنەوەیە جێگەی فەخر و شانازی بوو، برادەران زۆر بوون، ئەگەر بۆم نەکرێ ناوی هەموویان ببەم، ناتوانم باسی دوا کەسانی سلێمانی نەکەم، ئەوانەی پێش سەفەرەکەم بۆ ئەو وڵاتە لە ماڵی خۆمان لە هەولێر خواحافیزییان لێ کردم، ئەمانە نووسەر و ڕۆشنبیری تازە هەڵکەوتوو بوون، لەدوا ڕۆژدا بەرهەمی ئەدەبییان سەرچاوەی زانیاری بوو بۆ خوێنەر و خوێنەواری کورد، ئەمانە عومەر مەعرووف بەرزنجی و ڕەئووف عوسمان و زاهیر ئەحمەد سەوز و ڕەئووف حەسەن و دڵشاد مەریوانی بوون.

بیرەوەری ژیانی شاری هەولێرم، ئەم جارەش لێرە کۆتایی هات. بۆ ماوەی پێنج ساڵ لە باکووری ئەفەریقا و ئۆرووپا ژیانم بردە سەر و لەهاوینی ساڵی ١٩٨٨ بە یەکجاری گەڕامەوە هەولێر.